

Paegļu sala Dienīcovas (Denicovas)/ Blauzgovas purvā

«Kur debess mala, tur kāda sala»

#SIF_MAF2023

Vienā no šīs tveicīgās vasaras dienām pašā agrākajā rīta stundā, kamēr vēl vēss un patīkama iešana, 5 cilvēku kompānija – pārgājiena vadītāja un ceļa rādītāja Jugita Boldāne, kuras vīratēvs Staņislavs Boldāns slēpies Paegļu salā, Baltinavas muzeja darbiniece Anita Ločmele, novadpētniece un pedagoge Valentīna Kaša un publikācijas veidotājas – devāmiēs uz Paegļu salu Dienīcovas (Denicovas/ Blauzgovas) purvā Balvu novada Briežuciema un Baltinavas pagastā, kur Otrā pasaules kara laikā bunkurā slēpās vietējie desertieri, kuri bija aizbēguši no Sarkanās armijas. Šādu pārgājieni ir organizējis Baltinavas muzejs akcijas «Izbaudi ziemu Ziemeļlatgalē» laikā. Purva taka ir tikusi ieta ziemā – 1. ziemā pa sērsnu, 2. ziemā pa sniegu, kad bija pieputināts un apakšā slapjš. Lai ejams nedaudz īsāks ceļa gabals, ar Jugitas mašīnu piebraucam tuvāk purvam, gērbjam gumijas zābakus, sienam lakatus vai liekam cepures galvā, ko nu kura, un 4,5 km garais ceļa posms vispirms pa pļavu, kur smaržo vīgriezies, tad pa sējuma malu dodamies. Valentīna šo ceļu iet pirmo reizi, Anita trešo reizi, bet Jugita jau nez kuro. Anita saka, ka «pirmajā iešanas reizē lūdzi bija katla vāki, lai varētu radīt aizbiedējošu troksni, ja nu kāds meža iemītnieks pārādās ceļā, jo ko var zināt»...

Ejam un vērojam purvu – vaivariņi jau pārziedējuši, šur tur mana pa kādai lācenei, kura steidz gatavoties, pagājušā gada un šī gada dzērvenes, bet viss purvs kā piesēts ar spilvēm, mūsu pusē sauktām par zaķa līpām vai zaķa pautiem.

Liekas neticami, ka nonākam, kur sākas Kūkovas pieteka Supenka. Izskatās kā aizaugusi un purvainā vieta, pat nenojaustu, ka upes sākums. Piesardzīgi to šķērsojam. Neskatoties uz ilgstošo sausumu, purvs ir diezgan mitrs.

Redzam tuvojamies mūsu galamērķi – Paegļu salu, kas izceļas purva vidū, jo apaugusi ar eglēm, bērziem, apsēm, pa kādai liepai, bet paegļus gan nemanām. Vēl esot vairākas salas purvā, vienas no tām nosaukums esot Sēņu sala.

Valentīna nosaka, ka «ķemmētājiem» atrast šo salu būtu pagrūti vai neiespējami, to zināt un parādīt varēja tikai vietējie iedzīvotāji. Apkārt salai mitrs. Nav brīnums, ka sala slapjos gados ir gandrīz nepieejama. Sala nav liela, var teikt – pat pārredzama no viena gala līdz otram. Ja skatās kartē, sala atrodas purvam pa vidu.

Nedaudz paejot pa salu, esam nonākušas pie bunkura vietas, kas nedaudz aizbirusi. Kā Anita saka, «bunkurā atradās tikai lāvas, viņi jau nevarēja neko atļauties ielikt, ja iekšā dzīvoja septiņi vai deviņi cilvēki. Kad te apmetās, bija augusts. Tā kā Jugitas vīra tēvs Staņislavs Boldāns bija viens no tiem desertieriem, kuri te apmetās, tad Jugita arī bija tā iniciatore, lai šo vietu kaut kā iezīmētu, aktualizētu». Jugita atceras – «man vīratēvs stāstīja par šo salu, es viņu vēl dzīvu sastapu un pati meklēju šo vietu pēc pastāstītā. Mans vīrs Jānis bija te bijis jau pirms manis. Man tīri labi izdevās atrast šo vietu. Vīratēvu es satīku 2000. gadu sākumā. Viņš jau bija cienījamā vecumā un stāstīja par šo vietu un notikumiem, par Krievijas cietumā pavadīto laiku. Viņš kopā ar citiem aizbēga no ierindas, kura devās, šķiet, uz Rēzeknes militāro daļu caur Bērzpili. Tad viņi bija iebēguši mežā, atgriezušies uz mājām, kur slēpušies. Viņu uz salu bija uzaicinājuši kādi, kuri te jau slēpušies. Patiesībā viņš diezgan ilgi tā dzīvoja pa mājām».

Valentīna piebilst, ka «viņu mērķis nebija bruņoti cīnīties vai būt nacionālajiem partizāniem. Viņu mērķis bija pārdzīvot to laiku, lai viss pārīet, un turpināt dzīvot, saimniekot savās mājās».

Anita papildina, ka «Paegļu salā slēpās desertieri no krievu armijas 1944. gada periodā no augusta līdz decembrim. Kā stāstīja Jugitas vīrs Jānis, kura tēvs tur slēpās, ka tad, kad viņi gājuši uz Bērzpils pusi, samirkšķinājušies ar acīm un, kā norunājuši, – krūmos iekšā. Kolonna gāja, un neviens jau neskrēja pakaļ, jo apsargiem bija jāšargā kolonna. Staņislavs atbēga uz mājām, gērbās un staigāja sieviešu drēbēs, lai viņu neievērotu un neatpazītu. Kad sarunāja, lai viņš iet uz bunkuru pie pārējiem Paegļu salā, viņš tā arī darīja. Ātri vien pēc Staņislava pievienošanās viņus te apcietināja».

Valentīna stāsta, ka «arhīva lietā bija rakstīts, ka tie, kuri bija no salas gājuši uz Tilžas pusi, tikuši arestēti. Pēc aresta noteikti sekoja pratināšana, un pratināšanas metodes, kā zināms, bija nežēlīgas, cilvēkus sita un spīdzināja. Kādam azbestam bija jābūt, lai tu spētu noklusēt? Pierādījumu tam nav, bet, iespējams, šādi no viņiem arī ieguva informāciju par slēpni šajā apvidū. Un tad jau ar čekistu karaspēku organizēja «ekspedīciju» uz šo salu. Paegļu salā kopā ar Staņislavu Boldānu bija citi nelegālisti – Bronislavs Logins, Jānis Zelčs Augusta d., Jānis Zelčs Ādama d., Jāzeps Sproģis, Pēteris Ozols, Jānis Steps u.c. Tad Staņislavs padsmīt gadus pavadīja izsūtījumā Sibīrijā. Vispirms viņš astoņus gadus atradās cietumā Arhangeļskas apgabala Molotovā, tad 1949. gada 25. martā Staņislava ģimene izsūtīta uz Sibīriju – Omskas apgabala Marjanovkas rajonu, kur pēc atsēdēšanas cietumā Staņislavs pievienojās ģimenei. Izsūtīta tika Staņislava māte un māsa, tēvs jau bija miris.

Viņi bija tie, kuri atgriezās mājās. Pēc atgriešanās Staņislavs apprecējās un vēl radīja vienīgo dēlu Jāni – Jugitas vīru».

Jautāta, kā radās doma pieminēt šo vēsturisko vietu, Jugita saka: «Man likās, ka tas ir nepelnīti neievērots. Tepat mūsu pusē ir Stompaku purvs, kur uzstādīta piemiņas zīme kritušajiem nacionālajiem partizāniem, bet arī pie mums ir tieši tāda pat vieta, tikpat nozīmīga, ar nežēlīgiem cilvēku likteņiem. Es teicu Anitai, ka vajag kaut ko darīt.» Anita atzīst, ka «es uzreiz biju gājēja iepazīt šo vietu. Pirmajā ziemā mēs te devāmiēs trijātā – Jugita, es un mana kaimiņiene Solveta Logina. Gājām kā pa galdū! Tā bij' laba iešana, pa sērsnu. Tur, tālāk uz kapa kopīņas, mēs uzstādījām jaunu krustu. Mēs te meklējām, meklējām, kur tas kaps... Kurš pirmais līda laukā no bunkura, to gan jau arī nošāva. Pa skursteni iemeta granātu... Kurš no granātas gāja bojā, kuru nošāva. Stāsta, ka viena bojā gā-

jušā mirstīgās atliekas sieva esot aizvedusi un apbedījusi Ūdrenes kapos». Piebilst Valentīna: «Jā! Tās bija Jāņa Zelča mirstīgās atliekas. Es vēl tikos ar viņa sievu Annu. Viņa garu mūžu nodzīvoja. Viņa pēc zābaka te atpazīna vīra mirstīgās atliekas. Granātas sprādziena laikā viņš arī tika sašķaidīts. Viņa palika viena ar maziem bērniem. Citu nošāva, cits padevās. Un kur dabūt pārtiku? Tāds attālumš mājiniem vai pašiem bija jāpārvar!»

Tuvojamies vietai, kur redzams uz kapa kopīņas nesenu uzstādīts koka krusts. Anita apstiprina, ka tā bijusi Baltinavas muzeja iniciatīva uz atrastās kapu kopīņas uzstādīt jaunu krustu. Turpat saglabāts un uz kopīņas atstāts arī iepriekš uzliktais krusts, kurš bija nogāzies un apaudzis ar sūnām. Anita saka, ka «kamēr nebijām atradušas šo veco krustu, meklējām un meklējām šo kapa kopīņu. Šis vecais krusts kaut kurā mirklī ir bijis atjaunots. 1970. gados šo kapu vēl apciemoja, iespējams, radnieki. Gan jau tad arī tika atjaunots šis tagad nokritušais un līdzās jaunajam krustam atstātais iepriekšējais krusts». Jugita atceras, ka «tad, kad pirmo reizi atnācu uz šo vietu, vecais krustiņš bija savā vietā. Sajūta bija tāda nebijusi. Tad, kad šeit, apkārt salai, es rudenī lasu dzērvenes un tuvojas vārkarpuse, ir tāda dīvaina sajūta».

Anita atceras, ka «šai pat purvā, tikai uz citas salas, slēpies viens no oboļoviešiem. Viņu ar suņiem gāja meklēt. Viņš bijis noslēpies zaru kaudzē, skaitījis pātarus, lai vieglāka nāve. Karavīri pienākuši, suns saodis, protams, ka tur kāds ir, un te pēkšņi – hoppp, no žagaru čupas izlēcis zaķis. Drošības pēc viņi tomēr iešāvuši žagaru čupā. Protams, viņu ievainoja, viņš gulēja un redzēja, ka tek asinis. Karavīri nosprieda, ka zaķis vien bija bijis tur, un tā viņš izglābās. Cik vēl cilvēku nav palicis šai purvā, pirms cik simtiem gadu».

Kad jautāju, kā muzejnieki saviem ciemiņiem vēstī par šo vietu un notikumiem, Anita saka, ka «tā kā šī vieta tikai nesen ir atklāta un aktualizēta, tad Masleņku traģēdijai veltītajā ekspozīcijā mēs pieminam arī Paegļu salas vēsturiskos notikumus».

Valentīna saka, ka «savā grāmatā «Par tevi, Latvija» es esmu pieminējusi arī šo vēstures lappusi, to, kas tika atrasts arhīvā Staņislava Boldāna lietā. Nākamgad būs 80 gadi šim Paegļu salas vēsturiskajam notikumam. Daudz jau vēl neizpētīta. Visu jau nevar izpētīt, trūkst informācijas. Ja kādi radnieki atsauktos...»

Atpakaļ ejam un vēlreiz pārrunājam redzēto vai vienkārši klusējam... Atkal vērojam purva augus un ogas, atrodam un nodedzējam melno visteni, ko kā ēdamu ogu Jugitai ierādījusi vecmāmiņa. Mums – pārējām ekspedīcijas dalībniecēm – šīs ir pasvešas ogas, bet drošības pēc interneta resursos tiek atrasta informācija, ka vistenes tiešām ir ēdamas ogas, kurām piemīt daudz labu īpašību. Sadūšojamies un nogaršojam nedaudz sīvās un ieskābenās ogas. Savukārt augu, kura rozā lapiņās spraucas laukā no sūnām, nevar atšifrēt, un pat interneta dzīļu informācija nepalīdz. Tas, laikam, atklājumiem citreiz.

Noliecam galvu to cilvēku priekšā, kuri paegļu sīkstumā turēja svētu savu pārliecību un savas zemes mīlestību.

P.S. Paldies par atbalstu publikācijas tapšanā arī Baltinavas muzeja vadītājai Antrai Keišai! ▣

Teksts – Ineta Atpile-Jugane
Foto – Arita Atpile-Dona

MAF
Mediju atbalsta fonds

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par projekta «Kur debess mala, tur kāda sala» (Nr.2023.LV/RMA/02) rakstu saturu atbild b-ba «Latgolys entuziastu grupa Bīdis»»